

ROTT JÓZSEF

A ragaszkodás mámora*Részlet*

Keserű a víz mifelénk. Olyan keserű, hogy az óceánpartig sem merítesz hasonlót!

Ezt ittam gyerekkoromban maszatos arccal, kifulladásra, meg-megpihenve a markomból. A vert zománcú, füles bögrémből. Meg a tanyán, az ágaskútnál a nyákos, barna bükkvödörből. Ott homlokfájdítón hideg a víz, ahogy a fejedre tűz a nap, és éppoly kesernyés. Megdöntöttem a vödört, és nyeltem, nyeltem az arcomon is szétáradó keserű vizet, míg belém nem hasított a fájdalom. Dőlt a nap heve, reszketett a levegő. Meztelen talpam alig fogta a jószágok által tövigrágott, poros fűvet.

Mintha a nyár derekán egyszer már meghalna mifelénk a természet. Akadálytalanul árad a református templom mély bongású hangja. Az örökkévalót hirdeti. Ki sem térhetnél előle. Délidő. Szikrázó szik, szellő kergette por a szekérutakon. Seholy enyhüléssel kecsegtető árnyékfolt. Csak a kesernyés víz. Kihullik tőle az ember haja és meglágyul a csontja öregségére. Mégis nekem való. Keresem az ízt. Olyan keserű, ha sokat iszom, hát beleszédülök.

Akár az emlékezésbe.

Kijövök mindenszentekkor a temetőbe, és nekivetem a hátam a tiszafa alatti pad támlájának. A vénséges tiszafa gyökere már a poros felszínen szétágazik. Az esők és a pusztai szelek lehordták róla a termőföldet. Ott tekergőznek a gyökerek a lábam alatt, mint valami göcsös, az állandó készenléttől duzzadó izomzat. Felgyűrűrik a sétány kövét, nyugtalan megtorpanásra, lépésváltásra kényszerítik az emlékeikbe feledkezett gyászolókat. Dudorodnak a gyökérágak, akár az emberi vétagok, görcsösen, bütykösen, mintha erőnek erejével kellene megkapaszkodniuk... Körben a sírkövek mintha megmozdulnának, holott csak a fák árnya kúszik odébb rajtuk a leáldozó nap nyomán. Bucsyék kriptájának a rácsán átütnek az utolsó sugarak. Olyan gyöngék, mintha nem is érnék az arcomat. A kriptafalak mégis szétszórják, megsokszorozzák a fényt a közeli fenyőkön és bukszusokon.

Az alkonnyal köd kúszik elő a holt vizek felől. Szorosra fogom magamon a kabátot. Szellő hordja felém a bolyongó özvegyek imáit. Száraz levelek sodródhatnak az ösvényeken. Krizantémok, őszi rózsák nyirkos szaga édesedik a garatomban.

Megszállnak az emlékek.

Magányosan szálltam le a füstöt és kőszénport okádó gőzösről az oly jól ismert állomáson. A távollét mit sem enyhített sajnó érzéseimen. Szélcsendes őszutó volt arcot melengető, ragyogó napsütéssel. Mintha a hanyatló nap is számba venné, mi maradt a határban a bőven termő nyárból.

Jószerevel semmi.

A nagyüzemi mezőgazdálkodás nyomán csak mélyszántást láttam jöttemben kilométereken át. Leszámítva az élő Köröshöz közel eső legelőket meg egy-egy kökénybokros, száraz leveleket zörgető, nyárfás dűlőutat.

Sártenger zárta körbe a falut.

Az a néhány helyközi utas, aki nemrégiben érkezhetett egy másik fapados szerelvényvel, hamar eltűnt a keresztutcákban. Dologidő volt. Felnőttet és gyereket egyaránt sietni láttam. Azért egy-egy nyugtalankodó pillantásra mindjűnknek maradt ideje. Idegent gyanítottak bennem a nyakkendőm és az aktatászkám után. Ha kalapot emeltem, elfordultak. Engem olyan érzés kísértett, hogy valamenynyűket ismerem, noha nem tudnám néven nevezni őket.

A nagy utca csendjét elrobogó, sárt csapó traktorok verték szét. A föllobogózt középületek körül hivatalnokok nyüzögtek. Csupa hívság. Mintha a népiünpély része lenne a papírmunka, az oktalannak tetsző rohangálás. Legfőljebb a deszkakerítések mögött megbúvó porták hasonlítottak néhai önmagukra: turbékolás, tehénbőség, a baromfiudvarok meg-megújuló perpatvara csiklandozta a fülem. A levegőt megülte az érett trágya szaga. Legyek táncoltak az arcom előtt. De hová lett a megszokott teendőket kísérő mélaság? A jámbor tompaság? A szavak sokszínűsége: a derű, a düh és a dologtalanság zsongító lármává szövődő hangja úton-útfélen?

Megcsalt a távolság.

Kimelegedtem és elfáradtam, mire a holtvíz-parti fél házsoros utcába értem. A szívem szabálytalanul vert. A levegős, gyümölcsfás tér valóban helybővére utalt, hanem a faluszéli sárházak!... Mennyire másképp éltek bennem! Kicsik voltak, meghunyászkodók. Szinte meglapultak a telente kiszórt salaktól, kátyúzásra használt törmeléktől esztendőről-esztendőre emelkedő szekérút mögött. Egyik-másik házikó ablakszeme már a gyalogjáró magasságába esett. Miféle összezsugorított, vágyaikat feledett emberek lakhatnak ilyen körülmények között? Szorongva találgattam a választ a kerítések innenső oldaláról.

Messziről ráismertem Erzsók néném portájára. Az ismerős deszkaoromzatról, melyen a néhai ács úgy szögelt a deszkákat a kerek szellőző köré, hogy tündöklő napot mintázzanak? A koromrágta kéménypárról? A vénséges körtefáról? A szívem kalapálásából?

Az emlékezetem jóval kíméletesebben bánt a házzal, mint az idő. A nádtető régen hozzáfeketedett a deszka-
 oromzathoz. A falakról előbb a meszelést koptatták le az eresz alá beverő esők, aztán a törekes tapasztást. Mára vájatokat, szivárgókat mostak az öles tömésfalba. A megszámlálhatatlan likban, repedésben megtelepedtek a darazsak, vadméhek: csak úgy zsongtak a kései verőfényben. A korhadtan földre roskadt kerítésen áttört a csalán. Ösvény mutatta, ha sietős, akár a kóbor kutyák, a néném sem ragaszkodik az ócska kapu használatához. A vedlett tyúkok kíméletlenül letarolták az udvart, néhány mélyzöld tormalevélen túl csak ürülékkel vegyes, léptek dagasztotta sarat láttam mindenütt.

Sár! Hányszor gyúrtuk, dömöcköltük a talpunkkal a kert aljából kitermelt agyagot! Falazáshoz, a vályogtég-lák közé kötőanyagának, és pelyvével keverve, tapasztáshoz! De ugyanezzel a sárga agyaggal kentük ki a kályha repedéseit, legfennebb sót kevertünk hozzá. Hányszor eszembe jutott a tanulmányaim során, mennyit vesztködtünk annak idején a nénémmel! Ma blokk-téglával dolgozunk és vasbeton áthidalókkal. Akkoriban fázott a talpam, csepegett az ujjaim között a híg agyag... Sár! Erzsók néném magát a földgömböt is csak sártekének nevezte. Kivált a csípős őszi szelek idején, amikor caplatásra kényszerített a szekérutakon keletkező dágvány. Már attól ingerült lett, ha mennie kellett. Még a szatócshoz is a legrövidebb utat választotta. Kihasznlált minden átjárót, lecsapott minden sarkot. Felpakolva kenyérral, mosószáppal, ecettel, ugyanolyan nehezen szánta rá magát az indulásra. Beszédbe elegyedett bárkivel a kövezett nagy utcán, hogy elodázza az elkerülhetlent. Törölgette az orrát és szipogott. A nyakát nyújtogatta. Hátha jön egy gumike-rekű lovaskocsi. Valamelyik ismerős speditőr hazafu-
 varozza!... Véleményt cserélnek majd a pokróccal leterít-tett bakon, miközben a széles hátú muraközi lovak párát horkantva baktatnak a szénnel megrakott szekérral.

Soká kiáltoztam, mire a néném előkerült az ólaktól.

Letette a vesszőseprűt. Tenyerét lassan homlokához emelte. A hátam mögül sütött a nap, így tisztán láttam őt, ám a néném csupán az alakom után igyekezett kita-pasztalni, ki lehetek. Jó is volt ez így, mert valósággal megrendített a látványa. Időbe került, míg visszanyer-tem lélekjelenlétem. Olcsó, seszínű ruhája lógott, csak a felpuffedt hasán összemadzagolt zsebes kötényében volt valami kedves. A melle leszáradt, mióta nem lát-tam, az arca árkolt volt, öregedő. A hangja viszont ugyanolyan eleven és életteli maradt.

Rohantam hozzá.

Karnyújtásnyira egymástól mégis elfogyott a lendü-
 letem, ahogy néném is elbizonytalanodott, de csupán

addig, amíg leporolta a kötényét. Hosszan lapogatta a hátam, már-már fájdalmat okozva. A torkából feltörő hangok elárulták: rázza a hangtalan zokogás. Tovább simogattam, miközben átnéztem a feje fölött. Miféle csapdákat tartogat még számomra az emlékezés!; a néni a vállamig sem ért. Kendőt most sem viselt, összesen gyérülő haja alig takarta áttetsző fejbőrét. Az öregség ványadt, szomorkás szaga lengte körül.

Hátrált két lépést, hogy alaposabban megnézzen, aztán összezsapta a tenyerét. Úgy beszélt, mintha csak tegnap váltunk volna el.

– Mosdjál, öcske! A kannában találsz vizet... Nem! Kitöltöm magam.

Főhajtásra kényszerített az alacsony ajtó. A konyhába lépve menten megértettem, miért a töretlenül közvetlen hang. Hiszen itt semmi sem változott az idők során! A homályos belső térből a tűzhely, az esztergált lábú óné-met asztal meg a mosdóállvány tolakodott elsőként a szemem elé. Kezem rálelt a villanykapcsolóra, ám szinte egyazon mozdulattal lekattintottam a lámpát. Mintha éle lenne a fénynek, inkább kívántam a homályt. Vízét öntöt-tem a lavórba, ám mielőtt letettem volna a félig telt ceg-lédi kannát, megbuggyantottam a fedelét, és nagy kor-tyokban ittam. Hideg, hűsítő áramok hordták szét ben-nem a régen érzett kesernyész ízt. Megtöröltem az állam a kézfejemmel, s megint ittam, immár lassan, élvezettel.

A néném tiszta törülközőt tett elé.

Aztán szemérmesen visszahúzódott. Mégis végig a hátamon éreztem a tekintetét, míg lecsutakoltam az arcomról, nyakamról a füstös kőszénzagot.

A temetőben ért minket az alkonyat.

A néném mögém húzódott a szüleim sírjánál. Egy embermagas kőoszlop, megfeketedett betűkkel arc gya-nánt... Ha letérdelhetnének a kövek! De kemények, én tudom csak, mennyire kemények! Inkább eltömréne-
 nek, mintsem meghajoljanak. Én vagyok kénytelen fejet hajtani.

Reszkettem a hűs alkonyban, akárha félnék. Tárgytalan volt az érzés, mégis valós, nem tudtam sza-badulni tőle. A sötétségtől fél így az ember. Minden bizonytalan a sötétben, csak a kiszolgáltatottság, a véd-telenség teljes. Valóban...! Olyan hézagok az emlé-keim! Pár fakuló kép és jelenet. Némely esetben azt sem tudom, nem mások elmondása után él-e bennem a töredék. Erzsók néném hallgat. Ki adhatna választ rá, miért féltem ennyire a hazatéréstől?... Egyszer csak megéreztem a néném közelségét. Fél lépést, ha tett felém, mégis betöltötte köröttem a teret.

Együtt térdepeltünk le.

Van megnyugvás a halálban? Vagy belenyugvás?... Honnan is várhatnék választ? Mit sem tudunk az elmú-

lásról! Ha valóban bennem folytatódik az életek, kedveseim, rossz lehet nekem. Olyan világ ez, amelyben aligha lennétek örömtöket... Fohászoktam és vártam, hogy átjárjon a fizikai közelség ereje. A kegyelem. Mi történt velünk, édesanyám? Szétszabdalták az országot, aztán a maradék földjeinket is elvesztettük. Az atyai házat. Elpusztultak a családi múlttal, hogy én nálatok is többet veszítsek. Hogyan mondat, édesanyám? Tanuljak! Csakhogy ők tanítottak. Az általuk írott könyvekből. Akik mindenükből kiforgattak. Nekik építke tanácstermeket, sarkos, rideg középületeket. És igazad volt, édesanyám! Mi mást tehetnék? Idegen vagyok a városban. Oly idegen, hogy mindenki mást is idegennek látok. Megfélemlített, engedelmes emberek között élek, akik már a tulajdon gyermekeikkel szemben sem egyenesek.

Mit kérhetnék számon ennyi idővel a földindulással felérő változások után?... Szétszórattunk. Szerencsés eset, ha évente kétszer levelet váltok a nénémmel. Semmisségekről, mert attól is félnem kell, hogy ellenőriznek. Nincs, akinek kimondjam a gondolataimat. Magam ismételtetem őket, míg el nem vásznak, vagy rögeszmévé nem válnak... Az atyai ház nincstelenjeinek csoszogó, esetlen léptei nyomán már a fű is kikopott az udvarról. Jóságot nem tartanak, az istálló körül az enyészet tanyázik. Apránként belepotyog a tetőcserep a derékig szökő gazba. S mint valami ragályos, bomlasztó kór, lassanként átharapózik a lakórészekre. A széldecskák korhadtan lógnak, a falak meszeletlenek, ki-kivicsorít a csupasz téglát a vakolatból. Nem akad kéz, amely tenne a romlás ellen. A lakók nem érzik a sajátjuknak az oltalmat nyújtó falakat. Ha látnád édesanyám, milyen magára hagyott a néném a falu lóto-futó népe között! Mert mindenki kapkod! Azt gondoltuk, a gépek megkönnyítik majd az életünket. Mégis, mintha mi idomulnánk hozzájuk. Eldurvultunk. Zaj, kapkodás, elégedetlenség... A mozdulatokat átítatja a riadalom.

Már semmi sem az, aminek látszik, édesanyám!

Leültem a közeli padra, a vénséges tiszafa alá.

Mintha a nap is sóhajtana egy utolsót, mikor lehatatlik, szél kerekedett. Sajgó üresség uralt legbelül. A halálesetek okozta pótolhatatlan úr. Az ifjúságom elmúltának a fájdalma... Akad-e akár egyetlen beteljesült vágyam?... Elszakadva, idegenben váltam felnőtté, túlon túl hirtelen ahhoz, hogy megtarthassam magamban azt a szertelen, világra csodálkozó ifjút, aki valaha voltam. Ezért eshet meg velem, hogy idegenként gondolok vissza arra a fiúra.

A bíborló fények most a szemközti kriptá belsejét érték. Megfeszített Krisztusunk színesre pingált másán. Alatta réges-rég elszáradt krizantémok töredezett, por-

lepte maradványa. A márvány lépcsőkön rozsdabarna platánleveleket zörgetett a szél.

– Bucsyké kriptája – mondta a néném.

Derengett valami, csakhogy akképp voltam az érzésemmel, mint a kabátzsebbe dugott, elgémberedett ujjaimmal. Erzsók néném rámutatott a címeres homlokzatra.

– Rangjuk, múltjuk szerint az elsők közé tartoztak a háborúig. Kétezer hold. Gépek, nyájak, csordák, béresek, szolgálók. Főúri életvitel Csabán, vadászok a vadvizeken, uradalmi ház a nagy utcán...

– A sánta ördög! – szaladt ki a számon.

S egyszeriben megelevenedett bennem a kamaszkorom. Meztéláb a tarlón. Nyárfára mászva. Égi áldásban és szélviharban a nénémmel összekapaszkodva. Ikrás dinnyék és fanyar vackorkörték íze. Esti fohászok. A falióra kitaró kalatolása a sötétben. A szekérutak szélhordta pora... és Rózsa Lali!

– Emlékszel, néném, arra a hatalmas harcsára?

Nem létezett kikölkenteni a maga gondolatmenetéből!... Vannak szenvedélyes mesélők, akik a személyükön keresztül szűrik meg a történelmet. Mindig önmagukkal a középpontban. Megríkatnak, mulattatnak, feloldozást kínálnak, mégis vegyes érzésekkel hallgatom őket. Mintha egyedül azért tartanának szóval, hogy hallathassák a hangjukat. Közönség gyanánt bárki megtenné nekik, s élek a gyanúval, hogy bárki kedve szerint képesek csürni-csavarni egy-egy történetet. Hajaj... Elég kihagynunk egyetlen szereplőt, egyetlen semminek tetsző érvet, hogy minden, de minden más színben tűnjék föl. Elhallgatni az időpontot, és máris könnyezve nevet, a térdét csapkodja a közönség, holott megrendülnie illenék. Az ötvenes évekről, azt gondolom, s azt gondoltam akkor is, ott a temetőben, a hatvanas évek közepén, nem is lehet beszélni másképp, mint összeszorított foggal. Persze előbb-utóbb a borzalmak is veszítenek az erejükből. Kivált, ha nem merünk beszélni róluk. Megfélemlítettségünkben. Gyávaságunkban. Beletörődésből. A békesség kedvéért. A keresztényi megbocsátás szellemében. Az utódok féltése okán. Mindegy. Számptalan érvet találunk, ha szükséges. Még néhány esztendő, és egyesek már mosolyognak. Megint mások tolvaksznak, illetlenségnek tartják majd szóba hozni a történeteket. Ízléstelennek. Legyintenek. Lekicsinylőn. Mosolyognak. Elnézően. Beletörődően. Kegyesen. A feledés jogán, ami a túlélők kizárólagos joga az áldozatok, mártírok, hősök ellenében. Megint másoknak oly fájdalmas az emlékezés, hogy megszólalni sem képesek. A zsebkendőjüket gyürdösik szótalan. Kihátrálnak a beszélgetésből. Talán arra várnak, hogy majd más mondja ki helyettük... S minél tovább halogatják, annál szántalmasabbá válnak a fájdalmukkal.

Erzsók néném ellenben a mesemondók közé tartozott. Akiknek az ajkán akarva-akaratlan a múlt elevenedik meg. Sosem a személye volt a fontos, hanem maga a falu. A falu népe, hogy egészen pontos legyen. Mindenestől. Nem nyomasztották eszmei közlendők. A kinyilatkozás ostoba kényszere. Mindegy, hol kezdte, a bőröm borzongásán éreztem, kerek igaz a mondandója. Ennek megfelelően, nem egyszer a mások szava által kerekítette ki a mondandóját, ugyanazzal a zavarba ejtő féltudatossággal, mégis szinte ízekben, illatokban és imákban mérhető alapossággal.

Ötvenegynéhány esztendő volt akkoriban. Koravén, a sorsával megbékélt teremtés. Szürke, jellegtelen külseje megtévesztő: élénk és kíváncsi természetet takart. Azt hiszem, a magánya szolgál magyarázattal a különtségére. És a magányhoz társuló bátortalanság. A földosztásból nem kért, ahogy a tagosításból is kimaradt. Nem agitált és nem internálták. Hidegen hagyták a május elsejei felvonulások. Lgföljebb a makadámút széléről figyelte, ahogy a falu színe-java, a szövetkezetiek, a tanácsiak meg az iskolák kimosdatott diákjai zászlókkal, léggömbökkel fegyelmetlenül elmasíroznak a díszemlévény előtt. A hangszórók faluhosszan ontották a mozgalmi zenét. A gólyák felrebbentek a kéményekről. Az egypárti vezetők önelégülten fogadták, mintegy számba vették az elébük járulókat. Hát ilyen is van, gondolhatta Erzsók néném a futó port taposva. Talán megfelelő ruhája sem volt a parádéhoz. A gazdákkal a családi múltból adódó természetességgel beszélt, ugyanakkor a hatalom képviselői előtt ártalmatlan, faluszéli nincstelennek látszott. Nem izgatta, kik tipródnak fontoskodva a szövetkezet újonnan vásárolt traktorai körül, és nem kényszerült megalázó vetélkedésre a magakorabeli asszonyokkal a közös földön elvégzett munka elszámolása miatt. Az oly szűken mért munkaegységekért. A lassú gyarapodást amúgy is a háztáji gazdálkodás hozta meg annak, aki nem átalott fekete estélig jószágot gondozni, krumplit tölteni. Néném lemondó léte nem függött a körülményektől, nem lehetett irigység tárgya. Nem volt érdekelt az önámításban. Azt hiszem, egyként fájt neki minden hatalomnak fejet hajtó, zavarodottan rohangáló, elkárhozott lélek.

Áradtak belőle a szavak a kiszolgált temetői padon, csupán a szenvedély, a földi igazságért perlő indulat hiányzott a mondandójából.

– Az ifjabb Bucsy Imre sebesülten tért meg a háborúból. Megműtötték, ám nyomorék maradt a lábára. Lóháton ugyanaz a deli úrfi, gyalogláb viszont...

– Az ördögöt formázta!

– Kegyetlen indulatok dúltak benne. Az apja odaveszett a Donnál, a húgai meg... Rohangált a munka után, ahogy a beteg lába engedte. Ha a földeken járt, az uradalmi házat fosztogatták, ha meg álomra hajtotta a fejét,

a lovait oldották el... Nem mintha mindenkit becstelenné tett volna a törvényenkívüliség, csak a többség fáradt volt ahhoz, hogy a másét védje...

– Akkoriban vittük haza azt a hintaszékét!

– Na hiszen – kuncogott a néném. – Lett volna nekünk cifra holmink az atyai házban! De nem szeretünk ott...

– A tavaszi ár hozta!

– Hajlított bükkfa! Csupa lakk meg fonott nád! Olyan örömmel cipeltük, mint valami trónust. Gyerünk be a szobába!...

Annyi esztendő távlatából is lázba hozta az emlékezés. A hangja megtelt étellel, megfélekedett róla, hogy a temetőben vagyunk. A fiatalságra oly jellemző, töretlen vágy hangjai voltak ezek. Önfeledt hevület.

– Sehogy nem akart megállapodni a göröngyös agyagpadlón. Nem számít! Majd ha beleülünk! Meglendítettél. Kiborultam belőle. Egyenest a földre. Oda se neki! Vigyük ki a konyhába! Ugyanúgy csám-pázott. Istenem! Még el is pityeredtem. Egyszer kerül a birtokomba kényelmes holmi, és azt sem használhatom!

– Kidobtuk?

– Elcseréltem egy kötő krumplira.

Ilyen volt a néném! A múlttal feküdt és ébredt. Mintha éjszakánként tovább álmodná a falu történetét. Amiről nem szerzett tudomást, talán nem is érdemelt említést. Hozzá mérten, esetlegesek az emlékeim. Önmagukban jelentéktelen képek. Események háttér nélkül. Mind-mind kiegészítésre szorul. Egy-egy gyarló vagy szépséges pillanat...

Ahogy, mondjuk, a tenyerén görgeti a forró vízből kiemelt főtt tojást. Lelkesen néz rám, mintha a tenyerét átjáró meleget is meg akarná osztani velem. Viszonoznám az örömét, ha lenne étvágyam, így viszont csak egy ajakbiggyesztésre futja. Éhesnek ugyan éhes vagyok, ám gyenge és kedvetlen. Szólásra is nehezen nyílik a szám, nemhogy ételt erőltessenek magamba. Néném a tűzhely vaslapjához koccantja egyszer, másszor a tojást. Megsodorja a két tenyere között, ráfúj, majd fürge, táncoló ujjakkal leválasztja róla a repedezett héjat. Hol a körmét használja, hol a párnás ujjbegyét, s közben be nem áll a szája. Jó lesz a tyúkoknak, mondja, és összekotorja az asztallapon a héjdarabkákat. Pótolja a mézhiányt, öcske! Láttál már olyan tyúkot, amelyik nem növeszt mézsburkot? Hályoggal pottyantja világra a tojást. Az ám a csúfság! Gondolni sem szeretek rá! Belapul az ujjad alatt. Kifakad. Sohanapján terem az olyanban kiscsibe!... Hirtelen elhallgat, még az ajkát is beharapja, ahogy az elvászott konyhakéssel, gondos mérlegelést követően, kettévágja a tojást. Az aranyló sárgája félig lágy, megremeg a határozott mozdulattól. És az illata,

ahogy a felszálló meleg pára az orromig ér! Néném megszegi a kenyeret, zöldpaprikát tesz elé, s a következő percben azon kapom magam, hogy csöndesen majszolok.

Mennyi-mennyi törött-tükör pillanat!... Erzsóknéném mécsfénynél! Bűvkörébe vonja az asztal fölött motozó fény. Húsos alkarjait látom, ahogy a gombát formázó stoppolófával meg a gyűszűs jobbjaival foltozásra fogja a nadrágomat. Nem beszél, s mi más lenne ez nála, mint a megfeszített figyelem jele. Mégis, nehogy tétlen maradjon a szája, ráharap az imént elszakított fonalvégre. Úgy lesem az ágyból, mint valami mesebeli jótündért, aki titkon hozzálát, hogy enyhítsen a nyomorúságomon...

És hány kibogozhatatlan jelenetből, elmosódó háttérből kirajzolódó fizimiskát örök még az elmém mélyén! Legtöbbje üzött és ápolatlan, örömeben, kacagáskor és csúfolódva is nyúzott, háborús arc. Csupasz képű inasok, pajeszos, nagyhangú segítők. Tekéző vasutasok a Csőcselék-kocsma hátsó udvarán. Kártyás, részeges himpellérek. A kancsal, füstös képű vándorköszörűs, aki rügyfakadáskor, majd lombhulláskor is körbeobégatja a falut a szikrát vető, csámpás korongjával. De talán mindenki másénál elevebben élt bennem Bucsy Imre verejtékben ázó, az állcsont felé keskenyedő arca. Elhegesedett sebek, kurta bajusz, törött fogak...

És a hangok! A port tipró, éjszakába rohanó lányok talpának a csattogása! Máig úgy dübörög bennem, mintha a mellkasomat vernék.

– Nem keresték azt a hintaszéket, néném?

– Másnap már ott volt Bucsy egyik embere. Alkalmasint látta valaki, hogy átsegítjük a széket a gáton.

– Ki lehetett az?

– Talán a szekérút porában viháncoló gyerekek. Valamelyik szomszéd. Vagy a Sáfrány-hídon ácsorgó horgászok egyike. Senkiről se lehetett tudni, hányadán állunk vele. Akárhogy mosolygott a szemünkbe. Ma még bátor, holnap... A gyanú mindenkiel szemben ott lappangott az emberben... A kacskák kezű Orbók Ottó felszólított, hogy adjam vissza rögvest! Csak nevettem rajta. Kell is nekünk az ilyen cifra holmi! Vigyed, ha találsz!

– Nem lelte!

– Hogyan ismerte volna föl a kötő krumpli képében?

– Emlékszem Orbókra! Kerek képű béreslegény volt!

A kacskák, teszteszák mind Bucsy Imre szolgálatában álltak. Ezeket kommandírozta Bucsy, mert ahhoz túlon túl büszke volt, hogy magában vigye a világ szégyenét. Esténként...! Amikor már benne is dolgozott a bor! Akkor állt az élre!

– Félttem tőle.

– Eszét vette a fájdalom! Akárhogy titkolta, büntetett a szóbeszédért, mindenki pusmogta, hogy Irma húga a Rózsa Lalival lófrál.

– Lehetetlen...

– Éjszakánként, öcske.

Mintha a föld készülné megnyílni alattam a pusztá gondolatától. Ekkorát tévedni, néném!... Minden csúfság, sorscsapás és gyötrellem eleven ellentéte volt számomra Bucsy Irma azokban az időkben. Úgy élt bennem, mint akinek az élete össze se mérhető a miénkkel. Talán az angyalkák lennének hozzá hasonlóak, ha fölcseperednének a dundi gyerekkorból és dalra fakadnának a napsütötte nagy utcán. Keresem a szavakat, hogy leírjam csodálni való lényét... Tűzről pattantnak mondjuk a hasonló, közülünk való lányt. Bucsy Irma viszont természetes és önérzetes volt egyszerre. Fesztelen..., számomra mégis megközelíthetetlen. Telt keblű vérbő teremtés, akinek a közelében eláll a lélegzet. A saját szememmel láttam, ahogy árral szemben átússza a Köröst. Lovagolt. Kinek lett volna mersze, ki ért volna a nyomába az otthon lézengő legények közül?

– Tévedsz, néném.

– Ez már az orosz megszállás idejére esett, öcske. Addigra minden a visszájára fordult. Az éjszakák összefolytak a nappalokkal. Mintha kialvatlanul, megcsalt szemmel kóvályogtunk volna valamennyien. Te a betegágyat nyomtad. Örök vigyázták az artézi kutakat. A legszembeötlőbb mégis Bucsy Irma magaváltozása volt. Eltestesedett, gyalogosan, kísérő nélkül kószált. A ruhái, noha előkelő helyen varrták a kapható legjobb anyagból, sehogy sem mutattak rajta. Haját feltűzve viselte, de ha megázott, szél tépte, hagyta csapzottan.

– Miket beszélsz! A vadgesztenyebarna haja! Dehogy volt gondozatlan! A legszebb hajkorona volt, amit valaha láttam!

– Kölyök voltál még, öcske.

Kényelmetlenné tette alattunk a padot az emlékeink különbözősége. Csípős este lett, ideje volt indulnunk. A fölmerészkedő, ködön áterengő hold vezetett a temetőkapu felé.

Nem bírtam szabadulni Bucsy Irma emlékeitől... Néném úgy beszélt róla, mint aki nem néz tükörbe. Talán nincs is tudatában a saját formátlanságának. Nem hisz a szétaposott lábbelijének. Szorosan hozzátartozott a beszélhetnékjéhez ez a könnyed személytelenség. Hogy ő kivülálló marad az összes gyengéjével egyetemben. A hasonló korú parasztasszonyok, egyszerű páriák hamar tönkremennek, elalaktalanodnak a kétkezi, megerőltető munkától, a születektől és a kíméletlen bánásmódtól. Örömük lesz az evés. A teli bendő. Az olcsó, zsíros ételektől aztán elnehezülnek, zsémbessé válnak. Bucsy Irmával ilyesmi nem fordulhatott elő. Más anyagból gyúrták... Valóban kitélt, ám tekintete eleven maradt, s nem az ostoba rátartiságtól. Ha érvelt, kipirul-

va tette, s közben úgy emelkedett a keble, mintha menten kiszakadna a szíve. Valósággal égetett a közelsége. Mindenről lemondok, ha csak egyszer belefűrhatom a fejem a hajába!... Irma persze kacagott volna az ötleten! Mert mim volt nekem, a határtalan szeretetehségen túl? Csupa lelket marcangoló, beteljesületlen vágy.

Erzsók néném nem érzékelte, hogy sebeket szagat föl a szavával.

– Bucsy Imre a forró nyáron át az alkalomra várt, hogy leszámolhasson Rózsával. Nyíltan, a húga védelmében nem támadott rá. Nehogy rajtuk ragadjon a szégyen? Reménykedett még Irma ártatlanságában? Beköltöztette Csabára. Hiába! Irmának nem hiányoztak a szivarozó úrfik meg a korzózás. Másnap este már a faluban volt. Nem nehéz kitalálni, kinek a kedvéért!

Hitetlenül ingattam a fejem.

– Mi vonzotta volna Rózsához?

– Szerelemnek, szenvedélynek ne keresd az okát! Emlékszel arra a hatalmas harcsára?...

– Elkobozták Rózsától a nagy utcán!

– Attól a naptól Rózsa Lali tudta, hogy fenekednek rá. Hogy okkal vagy ok nélkül, félre fogják állítani. Mégis minden este elment Irma ablakához.

Egész testemben iszonyodtam a hallottaktól. A józan ész számára felfoghatatlannak tűnt, hogy Bucsy Irma annak a hirtelen felnövő, kajla cigánylegénynek a karjában leljen örömmre. Még így, felnőtt fejjel is bűnnek gondoltam. A vérfertőzésnél is súlyosabb, irtóztató bűnnek. Cinkos, aki segíti őket. Aki csak látja... Hanem az eszem kezdett hozzászokni a gondolathoz... Hiszen delet és éjfél is egyazon ponton mutat az óra! Csak éjfélkor nem verik a harangot hozzá!... Talán nem is a hallottak fájtak igazán, hanem a felismerés: micsoda félszeg, még a képzeletben is gyámoltalan fiú voltam annak idején!

– Tudtál róluk, néném?

– Ölelkezni nem mertek mások szeme láttára. Bucsy Irma lerúgta a papucsát, és a harmatos fűvön lesurrantak a holtvíz partjára. Ahol bokros a töltés, a faluvégén... Mert Irma is félt a saját merészségétől, akármilyen szilajnak mutatta magát. Aztán, ha boldoggá tette Rózsát, belerohant az éjszakába.

– A gyűlöletnek nincs partja. Csapkodni akarsz, hadakozni, mert elemészt a félsz. De mi volt Bucsy Imre gyűlöletének az oka? Rózsa Lali csupán?... Mi vethet véget a gyűlöletnek?...

Akárha most is annak a mámoros nyárnak a levegőjét lélegezném! Meztlábás léptek csattogása a porban... Húsz esztendő telt el azóta. A hideg, párás nagy utcán ballagtunk a vasútállomás felé. Lópaták ütemes csattogása szolgált aláfestésül Erzsók néném szavához.

– Rózsa Lali nótázott olyan keservesen azokon az éjszakákon!

– Hajtotta a vére, míg együtt nem érték őket. Bucsy Imre lóháton, a csonkabonkák husággal a kezükben.

– Orbók Ottó volt a vezérük!

– Irma elszaladt, a cigánylegény meg szembe fordult velük. Láta, felmérte a fojtott szavakból, hogy sokan vannak, mindjárt a hátába kerülnek, följazottak... Nem menekülhet vértelen... Rávetődött, lerángatta a nyeregből

Bucsyt, a ló rémülten ágaskodott, a csonkabonkák meghátráltak. Mi hasznát vehette annak a szánalmas bandának Bucsy? Már az is dicséretükre vált, hogy gyalogláb kiértek a faluból! Ütések csattantak, Bucsyt az indulat vitte, segítségért ordított, de Rózsa Lali megint fűgőbb és leleményesebb volt. Még néhány gyors gyomros, szökkenés föl a gátra, át a nádton, és elnyelte a hínáros víz.

– Kivágta magát!

– Mert Bucsy beletörődött a kudarcba?... Hiszel az ilyesmiiben, öcske? Veszni látszott a birtoka, jószága! A háza és a húga!

– ...néném!

Rám pillantott a jámbor szemével, melynek barna bogara túl kopott volt már a szenvedélyhez, gyűlölethez.

– Jöttek az őszi esők. a szekérutak nehéz sara megfogta a léptet. Zuhogtak a husángok. Orbók Ottó csatított örömeiben. Most elpusztulsz! Egymást túlüvöltve mutatták az odaadásukat, de Bucsy Imre már nem volt sehol. Nem okozott neki elegendő örömet Rózsa Lali csontjának recsegése.

